

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства

“З А Т В Е Р Д Ж У Ю”

Проректор з науково-педагогічної,
методичної та виховної роботи:

_____Лагоднюк О. А.

«__» _____ 2020 р.

06-01-84 рп

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

«ЕКОНОМІКА ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ»
ECONOMICS OF CIVIL SECURITY

Спеціальність   263 «Цивільна безпека»
Specialty   263 «Civil security»

Рівне 2020

Робоча програма «Економіка цивільної безпеки» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня, які навчаються за освітньо - професійною програмою "Охорона праці" спеціальності 263 «Цивільна безпека». Рівне: НУВГП, 2020. 12 с.

Розробник: Красовська Ю.В, к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри економіки підприємства

Протокол від «03» червня 2020 року № 10

Завідувач кафедри _____ (Кушнір Н.Б.)

Керівник групи забезпечення
спеціальності _____ (Филипчук В.Л.)

Схвалено науково-методичною радою з якості ННІБА

Протокол від «23» червня 2020 року № 6

Голова науково-методичної ради з якості ННІ _____ Р.М. Макаренко

ВСТУП

«Економіка цивільної безпеки» - це обов'язкова навчальна дисципліна підготовки магістрів для студентів, які навчаються за освітньо - професійною програмою "Охорона праці" спеціальності 263 «Цивільна безпека»

Вивчення дисципліни дає студентам уявлення про можливі економічні наслідки потенційних небезпек, що супроводжують різні види діяльності підприємств та суспільства в цілому. Ця наука дає змогу виробити навички оцінки ефективності витрат на здійснення заходів з підвищення рівня цивільної безпеки і тим самим підвищувати надійність функціонування соціально-економічних систем.

Здобувачами вищої освіти під час вивчення дисципліни набувається така компетентність - здатність розуміти і аналізувати економічні проблеми, пов'язані з виникненням надзвичайних ситуацій, а також проводити оцінку ефективності охоронних заходів з урахуванням новітніх методик.

Анотація

Подальший розвиток цивілізації неминуче пов'язаний з розширенням виробництва, і, як наслідок, з виникненням додаткових видів небезпек, які стосуються кожної окремої людини і суспільства в цілому, тому актуальним завданням сьогодення є подальше підвищення науково-освітнього та виховного рівня населення, його здібності й уміння здійснювати комплексну оцінку втрат від можливих загроз і ефективності рівня захисту. З іншого боку, людина є структурною невід'ємною частиною соціально-економічного середовища і чим вище освітній рівень суспільства взагалі, а в питаннях безпеки життєдіяльності особливо, тим нижче будуть як національні втрати (людські, екологічні, економічні, культурні та ін.) на рівні держави, так і економічні втрати окремих підприємств.

Ключові слова: цивільна безпека, витрати, втрати та збитки від надзвичайних ситуацій, капітальні вкладення, ефективність витрат.

Abstract

The further development of civilization is inevitably associated with the expansion of production, and, consequently, with the emergence of additional types of dangers that affect each individual and society as a whole, so the urgent task today is to further increase the scientific and educational level of the population, its ability and ability to carry out a comprehensive assessment of the degree of threats and the effectiveness of the level of protection. On the other hand, a person is a structurally integral part of the socio-economic environment and the higher the educational level of society in general, and in matters of life safety in particular, the lower will be national losses (human, environmental, economic, cultural, etc.) state and economic losses of individual enterprises.

Keywords: civil security, costs and losses from emergencies, capital investments, cost-effectiveness.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Галузь знань 26 «Цивільна безпека»	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		1	1
		Семестр:	
Модулів: 1	Оосвітньо - професійною програма "Охорона праці", спеціальність 263«Цивільна безпека»	1	1
		Лекції	
		16 год.	2 год.
Змістових модулів:2	Рівень вищої освіти: «Магістр»	Практичні	
Загальна кількість годин: 90		14год.	4 год.
		Самостійна робота	
		60 год.	84год.
Тижневих годин: аудиторних – 3 СРС – 5		Форма підсумкового контролю: залік	

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять та самостійної роботи становить 33% до 67% (для денної форми навчання) та 7% до93% (для заочної форми навчання).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є набуття студентом знань, умінь, здатностей (компетентностей) для здійснення ефективної професійної діяльності через забезпечення оптимального економічного регулювання техногенною та екологічною безпекою на підприємствах. Надання студентам, як фахівцям в галузі цивільної безпеки, знань з питань техногенної безпеки, що є забезпеченням реалізації державної політики у сфері охорони людини та природи, запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного походження, цивільного захисту населення і територій.

Головні завдання вивчення дисципліни: оволодіння здатністю і готовністю розуміти і аналізувати економічні проблеми і суспільні процеси, бути активним суб'єктом економічної діяльності, володіти процесом управління персоналом та його мотивацією, проводити економічну оцінку ефективності інженерно-технічних заходів з цивільного захисту та охорони праці (ЗК-2); виконувати та захищати техніко-економічні розрахунки заходів щодо підвищення рівня безпеки (РН-4)

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати: методи техніко-економічного аналізу захисних заходів; організаційні основи здійснення заходів щодо попередження та ліквідації наслідків аварій та катастроф природного та техногенного характеру; місце і роль економіки безпеки в загальній політиці та діяльності підприємства, сутність та основні поняття економіки, економічне значення захисних заходів, що розробляються; особливості фінансування захисних заходів, сутність та зміст страхування від надзвичайних ситуацій, аварій, пожеж, нещасних випадків на виробництві, страхування відповідальності за збитки, нанесені навколишньому середовищу, методику економічного обґрунтування інженерно-технічних рішень в формі бізнес-плану.

Вміти: проводити економічні розрахунки заходів щодо забезпечення цивільної безпеки, організовувати на підприємстві сучасні системи менеджменту безпеки, управління професійними ризиками та екологічної безпекою; опанувати методами розрахунку соціально-економічної ефективності захисних заходів; розробляти плани і програми щодо забезпечення безпеки виробництва; практично використовувати передовий вітчизняний та закордонний досвід в галузі економіки безпеки, проводити економічне обґрунтування захисних заходів та заходів з підвищення виробничої, екологічної та пожежної безпеки, визначати економічну та соціально-економічну ефективність інженерно-технічних заходів.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль1.

Змістовий модуль 1. Економічні механізми забезпечення цивільної безпеки

Тема 1. Вступ: загальні поняття про економіку, її зміст та значення в забезпеченні цивільної безпеки

Роль економіки у забезпеченні цивільної безпеки. Загальні поняття економіки та дія економічних механізмів в сфері цивільного захисту. Надзвичайні ситуації як суб'єкт економічного управління. Об'єкти забезпечення цивільного захисту: їх види та класифікація. Економічні аспекти забезпечення цивільної безпеки.

Тема 2. Основні техніко-економічні показники в діяльності установ цивільного захисту

Майно підприємств (установ і організацій): сутність, класифікація і структура. Види, класифікація і оцінка основних фондів, джерела їх фінансування. Основні напрями інтенсифікації відтворення та підвищення ефективності використання основних фондів. Сутність оборотного капіталу і його класифікація. Джерела фінансування оборотного капіталу. Показники ефективності використання оборотного капіталу. Поняття, класифікація і структура персоналу підприємства. Показники чисельності та руху працюючих на підприємстві. Плинність робочої сили. Облік затрат праці на підприємстві. Баланс робочого часу та його значення. Продуктивність праці

як економічна категорія, методи її визначення. Механізм впливу підвищення продуктивності праці на результати діяльності підприємств, установ, організацій. Мотивація трудової діяльності, як фактор підвищення рівня цивільної безпеки. Показники результативності роботи підприємств, установ та організацій в сфері цивільного захисту: розрахунок виручки та річного економічного ефекту від забезпечення охоронних заходів.

Тема 3. Витрати на забезпечення цивільної безпеки об'єктів та територій: види, методи розрахунку та джерела відшкодування.

Витрати як процес формування і використання ресурсів. Класифікація та структура витрат. Важливість обґрунтування рівня витрат на цивільний захист і контролю їх формування. Організаційна система управління витратами на підприємстві. Резерви і чинники раціонального використання резервів і зниження витрат. Поняття про калькулювання і кошторис, їх роль в управлінні витратами.

Тема 4. Інвестиційна діяльність в сфері забезпечення цивільної безпеки.

Поняття про інвестиції і інвестиційну діяльність. Поняття про ефект і ефективність. Методи визначення економічної ефективності інвестицій. Техніко-економічне обґрунтування капітальних вкладень у сфері забезпечення цивільної безпеки. Методика визначення загальної (абсолютної) економічної ефективності капітальних вкладень в охоронні заходи. Методика визначення порівняльної економічної ефективності капітальних вкладень, її показники. Врахування фактору часу при обґрунтуванні доцільності інвестицій.

Змістовий модуль 2. Економічні основи цивільної безпеки та охорони праці на підприємстві

Тема 5. Соціально-економічні показники умов та безпеки діяльності підприємств.

Прибуток підприємства та механізм впливу на нього рівня охорони праці. Оцінка витрат на покращення умов та охорону праці, визначення їхньої ефективності. Поняття про ергономіку та її економічне значення на підприємстві. Фінансування заходів з охорони праці на підприємстві. Стимулювання охорони праці та високого рівня цивільної безпеки на підприємстві.

Тема 6. Оцінювання збитків від наслідків надзвичайних ситуацій на підприємстві.

Методики розрахунку потенційного економічного збитку від аварій, вибухів, пожеж. Оцінка збитків від техногенного навантаження підприємства на навколишнє середовище. Поняття про безпечність продукції підприємства та розрахунок збитків від продажу неякісної продукції.

Тема 7. Визначення ефективності заходів і засобів щодо профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності.

Річна економія підприємства від поліпшення умов і безпеки праці. Розрахунок соціально-економічного ефекту, одержуваного за рахунок

скорочення плинності, скорочення виробничого травматизму і зниження кількості професійних захворювань.

Тема 8. Бізнес планування в економічному обґрунтуванні захисних заходів на підприємстві.

Поняття бізнес - плану і його призначення. Зміст основних розділів бізнес-плану. Складання бізнес-плану для економічного обґрунтування захисних заходів. Розрахунок безбитковості і фінансової стійкості.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин										
	денна форма						заочна форма				
	усього						усього				
	у тому числі						у тому числі				
	л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Модуль 1											
Змістовий модуль 1. Економічні механізми забезпечення цивільної безпеки											
Тема 1. Вступ: загальні поняття про економіку, її зміст та значення в забезпеченні цивільної безпеки	9	2	-	-	-	7	10	-	-	-	10
Тема 2. Основні техніко-економічні показники в діяльності установ цивільного захисту	11	2	2	-	-	7	11	1	-	-	10
Тема 3. Витрати на забезпечення цивільної безпеки об'єктів та територій: види, методи розрахунку та джерела відшкодування	12	2	2	-	-	8	12	-	1	-	11
Тема 4. Інвестиційна діяльність в сфері забезпечення цивільної безпеки	13	2	3	-	-	8	13	1	1	-	11
Разом за змістовим модулем 1	45	8	7	0	0	30	46	2	2	-	42

Змістовий модуль 2. Економічні основи цивільної безпеки та охорони праці на підприємстві												
Тема 5. Соціально-економічні показники умов та безпеки діяльності підприємств	12	2	2	-	-	8	12	-	1	-	-	11
Тема 6. Оцінювання збитків від наслідків надзвичайних ситуацій на підприємстві	12	2	2	-	-	8	11	-	-	-	-	11
Тема 7. Визначення ефективності заходів і засобів щодо профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності	12	2	3	-	-	7	11	-	1	-	-	10
Тема 8. Бізнес планування в економічному обґрунтуванні захисних заходів на підприємстві	11	2	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	45	8	7	0	0	30	44	-	2	-	-	42
Разом	90	16	14	-	-	60	90	2	4			84

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
		форма навчання	
Змістовий модуль 1. Економічні механізми забезпечення цивільної безпеки			
1	Тема 1. Вступ: загальні поняття про економіку, її зміст та значення в забезпеченні цивільної безпеки	-	-
2	Тема 2. Основні техніко-економічні показники в діяльності установ цивільного захисту	2	-
3	Тема 3. Витрати на забезпечення цивільної безпеки об'єктів та територій: види, методи розрахунку та	2	1

	джерела відшкодування		
4	Тема 4. Інвестиційна діяльність в сфері забезпечення цивільної безпеки	3	1
Разом за змістовим модулем 1		7	2
Змістовий модуль 2. Економічні основи цивільної безпеки та охорони праці на підприємстві			
5	Тема 5. Соціально-економічні показники умов та безпеки діяльності підприємств	2	1
6	Тема 6. Оцінювання збитків від наслідків надзвичайних ситуацій на підприємстві	2	-
7	Тема 7. Визначення ефективності заходів і засобів щодо профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності	3	1
8	Тема 8. Бізнес планування в економічному обґрунтуванні захисних заходів на підприємстві	2	-
Разом за змістовим модулем 2		7	2
Разом		14	4

6. Теми та питання для самостійної роботи

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

Підготовка до аудиторних занять – 0,5 год./1 год. занять (0,5 x 30) – 15 год.

Підготовка до контрольних заходів – 6 год. на 1 кредит (6 x 3) – 18 год.

Опрацювання окремих тем програми або їх частин, які не викладаються на лекціях – 27 год.

Розподіл годин самостійної роботи для студентів заочної форми навчання:

Підготовка до аудиторних занять – 0,5 год./1 год. занять (0,5 x 6) – 3 год.

Підготовка до контрольних заходів – 6 год. на 1 кредит (6 x 3) – 18 год.

Опрацювання окремих тем програми або їх частин, які не викладаються на лекціях – 63 год.

Тема самостійної роботи	Кількість годин	
	денна	заочна
	форма навчання	
Змістовий модуль 1. Економічні механізми забезпечення цивільної безпеки		
Тема 1. Вступ: загальні поняття про економіку, її зміст та значення в забезпеченні цивільної безпеки	3	7
Тема 2. Основні техніко-економічні показники в діяльності установ цивільного захисту	4	8
Тема 3. Витрати на забезпечення цивільної безпеки об'єктів та територій: види, методи розрахунку та джерела відшкодування	3	8
Тема 4. Інвестиційна діяльність в сфері забезпечення	3	8

цивільної безпеки		
Всього	13	31
Змістовий модуль 2. Економічні основи цивільної безпеки та охорони праці на підприємстві		
Тема 5. Соціально-економічні показники умов та безпеки діяльності підприємств	4	8
Тема 6. Оцінювання збитків від наслідків надзвичайних ситуацій на підприємстві	3	8
Тема 7. Визначення ефективності заходів і засобів щодо профілактики виробничого травматизму та професійної захворюваності	4	8
Тема 8. Бізнес планування в економічному обґрунтуванні захисних заходів на підприємстві	3	8
Всього	14	32
Разом	27	63

Звіт про самостійну роботу складається у вигляді есе з кожної теми на папері формату А-4. Роздруковка – принтерна. Поля стандартні. Усі звіти можуть бути зброшуровані в один.

7. Методи навчання

Вивчення дисципліни досягається інформаційним, ілюстративним та проблемним методами навчання.

Лекції супроводжуються демонстрацією схем, таблиць з мультимедійним супроводом. На практичних заняттях розглядаються та розв'язуються задачі, наближені до реальних ситуацій. Навчання супроводжується опрацюванням нормативної, навчальної літератури, а також періодичних видань.

8. Методи контролю

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовується оцінювання знань за наступними видами робіт: поточне тестування та опитування; усне опитування; підсумкове тестування з кожного змістового модуля; перевірка виконаних практичних завдань; підготовка та презентація реферату, міні лекції; підготовка до видання наукових статей, тез для участі в конференціях.

Усі форми контролю включені до 100-бальної шкали оцінювання.

1. Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних заняттях та консультаціях, розрахунково-графічна робота, результати самостійної роботи студентів) проводиться за наступними критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0 % – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

2. Ситуаційні вправи, конкретні ситуації та інші завдання творчого характеру (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% – завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				Сума		
Поточне оцінювання та СРС				МК1	Поточне оцінювання та СРС				МК2	
30				20	30				20	
T1	T2	T3	T4		T5	T6	T7			T8
7	7	8	8		8	8	7	7		

T1, T2... T8 — теми змістових модулів.

10. Методичне забезпечення навчальної дисципліни

1. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства» (06-01-89). URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/13572/1/06-01-89%20%20%281%29.pdf>

2. Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Економіка підприємства» (06-01-88). URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/13570/1/06-01-88%20%20%281%29.pdf>

3. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни.

4. Мультимедійні презентації лекцій.

11. Рекомендована література

11.1. Базова

1. Кожушко Л. Ф., Скрипчук П. М. Екологічний менеджмент: підручник. Київ: Академія, 2007. 432 с.

2. Куценко М.А., Вітько М.М. Економіка цивільного захисту: Підручник. Черкаси: Видавець Ю.А. Чабаненко, 2006. 138 с.

3. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навч. посібник. К: Центр учбової літератури, 2008. 158 с.
4. Ткачук К.Н., Зацарний В.В., Сабарно Р.В. і ін.. Охорона праці та промислова безпека: Навч. посібн. К.: Лібра, 2010 560с
5. Чабан В.Й., Засанська С.В. Соціально-економічні основи охорони праці: Навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2012. 224 с.

11.2. Допоміжна

1. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці. Навчальний посібник. Львів: Афіша, 2003.
2. Гогіташвілі Г.Г., Карчевські Є.Т., Лапін В.М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами. Навчальний посібник. К.: Знання. 2007. 367с.
3. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності". Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 46-47, ст.403.
4. Закон України "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру" від 08.06.2006.
5. Закон України «Про охорону праці» № 229-IV від 21.11.2002. К.: 2002 р. 40 с.
6. Законодавство України про охорону праці (у 3-ох томах), т.1. Київ. 1995. 558с.
7. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458.
8. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
9. Кузнецова Т. В., Гарнага О. М., Лесняк О. Ю., Шебуня В. Д. Економіка підприємства. Рівне: НУВГП, 2013. 343 с.
10. Методика визначення соціально-економічної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці / Ткачук К. Н., Лисик М. О., Лучко І. А. і ін. К.: Основа, 1999. 96 с.
11. Методичні рекомендації по визначенню напрямків ефективного вкладення коштів в охорону праці на підприємстві / С. П. Ткачук, Г. Г. Лесенко, К. Н. Ткачук і ін. К.: Основа, 1999. 80 с.
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку визначення страхових тарифів для підприємств, установ та організацій на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» від 13.09. 2000 р. №1423. Офіційний вісник України. 2000. № 37. С. 1588.
13. Роїна О.М. Охорона праці в Україні. Нормативна база. 5-те видання. К.: КНТ, 2008. 536с.
14. Сивко В. Й. Правові та організаційні основи охорони праці в Україні: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2003. 140 с.
15. Сивко В. Й. Розрахунки з охорони праці. Житомир: ЖІТІ, 2001. 152 с.

16. Система управління охороною праці. Проведення внутрішнього аудиту. Х.: Форт, 2003. 16 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Служба охорони праці: Ваш професійний помічник. URL: <https://www.sop.com.ua/>
2. Електронний журнал «Довідник спеціаліста з охорони праці». URL: <https://esop.mcfr.ua/>
3. Державна служба України з питань праці. Офіційний сайт. URL: <https://dsp.gov.ua/>